

Négy szabály a helyes beszédért

Alapvetően kétféle vétekről ír a Tóra, melynek kijavításához áldozatot kellett hozni.

Az első csoportba olyan véletlenül elkövetett bűnök tartoztak, melyeket ha az ember szándékosan követne el, akkor azért *kárá*t, vagyis a lélek „kivágatása” járna büntetésként. Összesen nagyjából 30-40 ilyen vétek létezik¹. Ha egy ilyen dolgot az ember véletlenül követett el, *chátát* [vétek] áldozatot kellett hoznia.

A másik áldozattípus az *ásám*. Szó szerinti jelentése: *bűntudat*, *lelkiismeret*. Itt nincsen ilyen általános szabály, mint a *chátát* esetében, hanem a Tóra egyenként felsorolja azokat az eseteket, amikor ezt az áldozatot kell bemutatni.

Sok példa közös vonása a bűntudat hiánya az emberből. Egyfajta kiégett, morális érzéketlenség.

Például: aki letagadja azt, hogy a másiktól lopott valamit, és még meg is esküszik erre. Vagy: aki tudna tanúskodni a másik számára egy ügyben, de nem akar. A másik ember megesketi, ő pedig esküszik, hogy tényleg nem tud semmit – miközben valójában tud.

Szokatlan módon ebből az áldozati törvényből olyasvalamit tanulhatunk, ami még a mostani időben is vonatkozik ránk, annak ellenére, hogy nincsenek áldozatok.

Ez a mondat egyike annak a négy mondatnak, ami a *lason hárá*, vagyis a rossznyelvűség tilalmáról illetve kötelezettségéről szól. A központi kérdés: mikor szabad, mikor tilos, és mikor kötelező rosszat mondani a másik emberről? Erre a kérdésre a Tóra négy választ ad: két pozitív példával, amikor kötelező, és két negatív példával, amikor tilos.

Farnadi-Jerusalími Chájim Jedidja rajza. Köszönjük!!

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 130 példányban.

Kapcsolat, feliratkozás, jó tanácsok vagy önkéntes segítség felajánlása: ortimagazin@gmail.com.

¹ A *Keritot* traktátus első misnája azzal kezdődik, hogy 36 ilyen tórai esetet sorol fel. Az ehhez kapcsolódó talmudi szakaszban azonban találunk további számításokat és lehetőségeket is. Rámbám törvénykönyvében már 43 példát találunk (*Sigegot* 1:4).

A két pozitív iránymutatás:

1. „Egy lélek, hogyha vétkezik, és eskü hangját hallotta, és ő tanú, vagy látta, vagy tudja, és nem mondja el, akkor viseli bűnét” (Mózes 3., 5:1)

Ha azzal, hogy tanúskodom, azaz elárulom a rosszat a másiktól, és ezzel egy harmadik embertársamat segíthetném, akkor ezt köteles vagyok megtenni. Nem hallgathatom el, mondván, hogy inkább kimaradnék ebből a kényes témából.

Ha ezt nem teszem meg, és a másik megesküszik, és még hamisan is esküszöm, akkor a Szentély idejében e bűn engesztelésére áldozatot kellett bemutatni. Viszont ha nincs sem esketés, sem áldozat, akkor is köteles vagyok tanúskodni, ha csak tudok².

2. „Ne állj tétlenül felebarátod vérénel.” (Mózes 3., 19:16)

Ez olyan esetről szól, amikor a másik veszélyben van, és meg tudnám menteni. Ha ezt a veszélyt éppen egy harmadik ember jelenti, akiről én tudom, hogy ártani tud vagy akar a másik embernek vagy a vagyonának, akkor is szólnom kell.

A két negatív iránymutatás:

3. „Ne járj hírvivőként [ráchil] néped között.” (Mózes 3., 19:16)

Ugyanez a fenti tórai mondat, ami kötelezi az embert a megszólalásra, az érme másik oldalára is rámutat: a pletyka tilalmára. A *ráchil* szó szerint vándorkereskedőt jelent. Ehhez hasonlítja a Tóra az olyan embert, aki mindenféle érdekes információkkal „házal”

a többieknél, akkor is, ha abban semmiféle konstruktív szándék nincsen.

4. „Ne vegyél fel hamis hírt.” (Mózes 2., 23:1)

Szó szerint: „üres hallományt”. Csak azért, mert hallottál valamit, még nem kell készpénznek elfogadni. A mai világban, amikor az információk áramlása erősen felgyorsult, új fogalomként jelent meg a *tényellenőrzés* (*fact checking*). Ez az, amire a Tóra az embert bátorítja, hogy vizsgálja meg alaposan, hogy igaz-e az, amit hall, mielőtt továbbadja.

Gyakran ugyanis meglepődünk, hogy mennyit tud változni, torzulni az eredeti történet. Kivétel ez alól az, amikor két ember közötti konfliktusról hallunk, ilyenkor ugyanis nincsen semmiféle meglepetés: szinte 100%-os bizonyossággal előre borítékolhatjuk, hogy a két fél két verziója egymásnak homlok-egyenest ellent fog mondani.

Rabbi Jiszráél Meir Kagan (1838-1933), másnéven a *Choféc Cháim* komoly könyvet írt, melyben összefoglalja és részletezi a helyes és tiltott beszéd szabályait³. Ezeknek a szabályoknak a gyökereit már a Tórában is megtalálhatjuk, a fenti 2 + 2 szabályban:

1. Áruld el, amit láttál, ha segít!

2. Vedd észre, ha a másik veszélyben van!

3. Ne mondj el valamit csak azért, mert érdekes!

4. Ellenőrizd az információt, mielőtt továbbadod!

² Ez egyike azoknak a bűnöknek, amelyekről a Talmud azt írja, hogy a földi bíróság nem tudja kötelezni az embert, de az égi bíróság számonkéri (ld. *Bává Kámá* 55b-56a). A tanúskodás tórai kötelezettség e mondat alapján, így magyarázza *Rámbám*, *Édut* 1:1, *Sulchán Áruach* CM 28:1. *Toszfot* *Bává Kámá* 56a „psitá” ezt a szóbeli hagyomány alapján is bizonyítja (ld. *Szanhedrin* 4:5 vége).

³ A könyv tartalma, részei magyarul is meghallgathatóak a *binjamin.hu* oldalon.

Készülünk Peszáchra – 1. rész

„Kérdezzünk és magyarázzunk Peszách törvényeiről Peszách előtt harminc nappal.”
(Peszáchim 6a, Sulchán Áruach OC 429:1)

Bölcseink előírják, hogy a Peszáchra való felkészülés – legalábbis gondolatban – már egy teljes hónappal Peszách előtt, Purim befejeztével azonnal kezdődjön meg.

Elsőre kissé meglepő lehet, hogy annak ellenére, hogy évről évre megüljük Peszách ünnepét, és az évek során már feltehetően szerzünk némi rutint, mégis, jelentős mennyiségű időt hagyunk arra, hogy átismételjük ezeket a témákat.

Ennek az lehet egy magyarázata, hogy Peszách törvényei igen szerteágazóak.

A mindennapi életben is gyakran előfordul, hogy alábecsüljük egy-egy feladat vagy téma nagyságát. Azt gondoljuk, hogy már százszor csináltunk ilyesmit, és megleszünk vele pillanatok alatt – azután pedig csalódunk kell önmagunkban.

Mindez elkerülhető, ha „térképet” készítünk az adott témáról. Lássuk, hogy néz ki mindez Peszách ünnepe esetén!

Az alábbiakban felsoroljuk a legfőbb témákat, melyek közül előbb vagy utóbb mindegyik aktuális lesz az előttünk álló időszakban.

1. A kovászos (chomec) eltávolítása. Peszách előtt „kitakarítunk”, azaz kisöpörjük, kidobjuk az összes kovászos, megkelt

ételt az otthonunkból. Különleges hangsúlyt fektetünk a konyhai eszközökre.

A korábbi nemzedékekben ilyenkor főleg a meglévő edényeket „kóserolták”, forró vízzel vagy éppen tűzzel⁴, azért, hogy eltávolítsuk a benyelődött kovászos ízeiket. A mai időkben legtöbbször egyszerűen inkább peszáchi étkészletre váltanak, amit csak tudnak.

2. Chomec eladása. A Tóra nemcsak azt tiltja meg, hogy a chomecos ételeket Peszáchkor megegyük, hanem még azt is, hogy birtokoljuk. Ennek legtökéletesebb teljesítése természetesen az, ha megszabadulunk tőlük: elajándékozunk (nem zsidóknak), kidobjuk, elégetjük, amiről pedig nem tudunk, arról egy formális nyilatkozat elmondása által lemondunk.

Ha ez valamiért nem lehetséges, például mert jelentős veszteséggel járna, vagy például boltok, éttermek esetén, akik használni szeretnék a chomecot az ünnep kimenetele után minél hamarabb, akkor „eladási szerződést” készítünk, melynek során minden chomecot a lakásunk egy kis részére gyűjtünk, és azt a részt eladjuk a nem zsidó vevőnek.

Ebben az esetben persze készen kell állnunk arra, hogy valóban meg is veszi. Ha nem jön érte, akkor fizetnie sem kell.

3. Elsőszülöttek böjtje. A Peszách ünnepét megelőző napon az elsőszülött férfiak böjtölnek, hogy megemlékezzenek a csodáról,

⁴ Különleges aktualitása a témának, hogy éppen a mostani héten olvassuk a Tórából az egyik olyan részt, ami Bölcseink magyarázata szerint utal az edények kóserolásának törvényeire, a Szentélyben bemutatott *chátát* áldozat edényeinek a kapcsán (Mózes 3., 6:20-23), mivel ezeket az áldozatokat másnap már tilos volt fogyasztani (ld. Zeváchim 5:3-5). Ezért az edényeikbe benyelődött ízeiket is kötelesek voltak eltávolítani („kikóserolni”).

A Tóra még további egy helyen utal erre a témára, a Midjánnal vívott háború után zsákmányolt edények kapcsán (ld. Mózes 4., 31:21-24).

hogy megmenekültek az Egyiptomban történt elsőszülöttek csapásától.

Kevesen tudják, hogy ez nemcsak az elsőszülöttekre vonatkozik, hanem azokra az apákra, akiknek elsőszülött fia még nem érte el a bár micvá kort, hogy böjtölhessen.

Ez az egyetlen olyan böjtünk, melyet szokás *szijummal*, azaz jellemzően egy **talmudi traktátus befejezésével kiváltani**. A közösség valamely tagja úgy időzíti, hogy éppen azon a napon fejezze be azt a talmudi traktátust, amit éppen tanul. Akik részt vesznek ezen az ünnepélyen, melyet általában a reggeli ima után szoktak megtartani, azoknak micve, hogy részt vegyenek az ahhoz kapcsolódó lakomán is. A nap további részében nem kell böjtölniük.

Ugyanakkor még a délelőtti folyamán megvan az az időpont, amikor utoljára ehetünk, ill. birtokolhatunk chomecos ételt. Maceszt viszont nem ehetünk aznap, egészen estig,

hogyan ezáltal is fokozzuk a széder esti maceszevés jelentőségét.

4. Széder este. Megemlékezünk az egyiptomi kivonulásról a Hagada elbeszélésével és a lakoma elfogyasztásával.

Közösségünkben idén az a javaslat merült fel, hogy a számos helyen elterjedt közösségi széder helyett ezúttal inkább hagyományosabb formában, otthon, családi körben tartsuk meg ezt a fontos ünnepet.

A javaslatot rabbiként támogattam, mivel Bölcsseink is ebben a formában vezették be az ünnepet. Igaz, hogy a legutóbbi időkben kialakult az igény a közösségi széderekre, mivel a legtöbb egyszerű embernek egyedül nehezebb esik megcsinálnia. Ezt az igényt igyekszünk kielégíteni a felkészítő tanulással (ld. alább), valamint az egyedülálló tagok családokhoz történő meghívásával.

(folyt. köv.)

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 16:50 és 17:51 között.

Szombat kimenetele: 18:58.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 8:37-ig.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Hétfőn és csütörtökön reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Óraátállítás! Most vasárnap hajnalban (március 31.) 1 órával előre.

Szombat reggeli ima a Bét Jehuda zsinagógában legközelebb:

**2024. április 27-én, szombat reggel 9 órakor,
Peszách félünnep szombatján.**

Ünnepi készülődés – online tanulások Binjomin rabbival:
minden vasárnap-kedd-csütörtökön 16:45-től 17:00-ig.

Téma: a széder este önálló levezetése és Peszách szabályai. *Csatlakozás: betjehuda.hu/tanulasok*

Sábát sálom! Gut sábesz!